

مدخل
فایده تکامل زیستی

محمود خانمی

نسخه

سرشناسه	: خاتمی، محمود، -
عنوان و نام پدیدآور	: مدخل فلسفه تکامل زیستی / نویسنده محمود خاتمی .
مشخصات نشر	: تهران: نشر علم، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۹۵۷ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۶۰-۵
جمعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: تکامل (زیست‌شناسی) -- فلسفه Evolution (Biology) -- Philosophy
موضوع	: تکامل -- فلسفه Evolution -- Philosophy
رده بندی کنگره	: QH۳۶۶/۲/خ۲م۴ ۱۳۹۶:
رده بندی دیویی	: ۵۷۵:
شماره کتابخانه ملی	: ۴۴۴۵۱۰۹

دستخط

مدخل فلسفه تکامل زیستی

نویسنده: دکتر محمود خاتمی

چاپ اول: ۱۳۹۶

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمیری

بن بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۶۰-۵

فهرست تفصیلی

مقدمه ۲۳

بخش اول:

امروزه (۲۹-۱۱۴)

فصل اول: تعریف و نام

۱. اصطلاح تکامل ۳۱

۲. تعریف تکامل ۳۵

فصل دوم: زمینه های ظهور نظریه تکامل ۴۷

۱. علم جدید و اندیشه مکانیسم ۴۷

۲. روشنگری و اندیشه پیشرفت ۶۱

۳. رمانتیسم و اندیشه حیات ۷۱

۴. ظهور اندیشه تاریخی و تاریخ طبیعی ۷۶

الف. تاریخ طبیعی ۷۷

الف ۱. مفهوم طبیعت (فوزیس) ۷۹

الف ۲. مفهوم تاریخ ۸۵

ب. تاریخ عقلی ۹۸

۵. ظهور اندیشه پوزیتیویسم ۱۰۲

بخش دوم:

تاریخ شکل گیری و نظریه های علمی تکامل (۱۱۵-۲۰۶)

فصل سوم: تاریخ شکل گیری نظریه تکامل طبیعی ۱۱۷

گام اول: تدوین تاریخ طبیعی ۱۲۰

گام دوم: تعریف نوع و نظام طبقه بندی ۱۱۸

الف. تعریف نوع ۱۱۹

ب. تعریف طبقه بندی ۱۲۶

گام سه: روش تدوین زیستی ۱۳۲

گام چهار: پیدایش نوآهنگ طبیعی ۱۳۶

گام پنجم: شکل گیری نظریه تکامل طبیعی ۱۳۵

۱. اراسموس داروین ۱۱۰

۲. ژان باپتیست لامارک ۱۲۰

۳. یوهان گوته ۱۴۵

۴. گوته فرید تروریرانوس ۱۴۷

۵. چارلز داروین ۱۴۸

۶. نوداروینیسیم: اصلاح و تکمیل نظریه داروین ۱۵۰

(۱) گام اول: کشف مندل ۱۵۸

(۲) گام دوم: کشف دُ فریس ۱۵۹

(۳) گام سوم: اندیشه ترکیبی ۱۶۲

فصل چهارم: نظریه های علمی تکامل طبیعی ۱۶۵

تقسیم بندی نظریه های تکامل ۱۶۵

(الف) تقسیم بندی ارنست میو ۱۶۶

(۱) نظریه های ذات اندیش (انسئالیست) ۱۶۶

(۲) نظریه های ذات نااندیش (غیر انسئالیست) ۱۶۷

(ب) تقسیم بندی نظریه های فنومنالیستی تکامل طبیعی ۱۶۸

نظریه اول: لامارکیسم یا نظریه وراثت صفات اکتسابی ۱۶۹

نظریه دوم: داروینیسم یا نظریه انتخاب طبیعی ۱۷۶

نظریه سوم: نظریه جهش ذفریس ۱۸۸

نظریه چهارم: نو داروینیسم یا نظریه ترکیبی تکامل ۱۹۲

۱. نو داروینیسم اور ۱۹۳

۲. نو داروینیسم آخر: نور مکتب ترکیبی تکامل ۱۹۴

۳. مکتب پساترکیبی تکامل طبعی ۱۹۷

بخش سوم:

داروینیسم فلسفی (۲۰۷-۳۵۸)

مقدمه ۲۰۹

فصل پنجم: داروینیسم فلسفی: طرح بحث و مسائل ۲۰۱

۱. طرح مسأله ۲۱۱

۲. داروینیسم و فلسفه ۲۱۶

(الف) تحول در تلقی و رویکرد به وجه عام ۲۱۸

۱. حیث روش و اصول ۲۱۸

۲. حیث نگاه تحولی و تکاملی به حیات طبیعی ۲۲۲

۳. حیث علمی و غایی ۲۲۳

(۱) علیت به وجه عام ۲۲۳

(۲) طرح مجدد سألۀ غایت ۲۲۶

(۳) علت غایی: اتین ژیلسن و داروین ۲۲۸

(ب) تحول در زمینه ها، حوزه ها و مسائل خاص فلسفی ۲۳۲

فصل ششم: داروینیسیم فلسفی: (أ) مسائل مربوط به طبیعت انسان ۲۳۳

(الف) دیدگاه کلی در مورد طبیعت روانی انسان ۲۳۴

(ب) مسألۀ عاطفه ۲۳۶

(ت) مسألۀ غریزه ۲۳۷

(ث) رای ذہن ۲۴۷

(ج) داروینیسیم علم شناختی ۲۵۵

فصل هفتم: داروینیسیم سعی: (أأ) مسائل مربوط به جامعه انسان ۲۶۱

الف. تکامل اجتماعی به وجه عام

۱. طرح نظریه تکامل اجتماعی به وجه عام ۲۶۱

۲. نقد نظریه تکامل اجتماعی به وجه عام ۲۷۱

فصل هشتم: داروینیسیم فلسفی: (أأ) مسائل مربوط به جامعه انسان ۲۷۵

ب. تکامل اجتماعی به وجه خاص: داروینیسیم اجتماعی

بحث اول: مسائل داروینیسیم اجتماعی ۲۷۵

۱. مسائل مربوط به ماده اجتماعی ۲۷۶

۲. مسائل مربوط به روش ارگانیزه کردن اجتماعی ۲۷۸

۳. مسائل مربوط به پیشرفت اجتماعی ۲۷۸

بحث دوم: داروینیسیم و تکامل اجتماعی ۲۷۹

۱. گرایش افراطی داروینیسیم اجتماعی ۲۸۱
- نقد روایت افراطی داروینیسیم اجتماعی ۲۸۸
۲. روایت معتدل داروینیسیم اجتماعی ۲۹۱
- نقد داروینیسیم اجتماعی معتدل ۲۹۶

فصل هفتم: داروینیسیم فلسفی: اخلاق و دین ۲۹۹

- الف. داروینسم و اخلاق ۲۹۹
- بخش اول: تحلیل سبزه اررک و پسیکولوژیک اخلاق ۲۹۹
- بخش دوم: تبیین اجتماعی اخلاق ۳۰۰

 ۱. رهیافت داروین در اخلاق ۳۰۰
 ۲. رهیافت تامس هاکسلی در اخلاق تکاملی ۳۰۸
 ۳. رهیافت جیمز بلدوین در اخلاق تکاملی ۳۰۹
 ۴. رهیافت ادوارد ویلسن در اخلاق تکاملی ۳۱۲

- ب. داروینیسیم و دین ۳۱۴

 - ب.۱. داروین و دین ۳۱۶
 - ب.۲. نظریه داروینی و دین ۳۲۱

 ۱. حیث اول: منشأ دین ۳۲۳
 ۲. حیث دوم: باورها و مفاهیم دینی ۳۳۹

 ۱. نظر موافقان نظریه دینی آفرینش ۳۴۱
 ۲. نظر مخالفان نظریه دینی آفرینش ۳۴۲
 ۳. نظریه سازگاری ۳۴۴

- (۲) نظریه هربرت اسپنسر ۳۴۶
 (۳) نظریه ارنست هکسل ۳۴۷
 (۴) نظریه جان زم ۳۵۰
 (۵) نظریه تیارد شاردن ۳۵۲
 (۶) نظریه الوین پلنتینگا ۳۵۳
 کلمه: مواضع کلامی اصحاب ادیان در برابر نظریه تکامل ۳۵۵

بخش چهارم:

آراء و مکاتب در فلسفه تکامل (۳۵۹-۹۰۲)
 مقدمه ۱۶۱

فصل دهم: ایدئالیسم نظامی ۳۶۳
 مقدمه ۳۶۳

۱. گنورسکی هگل ۳۶۵

۲. دیوید ویچی ۳۷۵

(۱) داروین و هگل ۳۷۵

(۲) نظریه تکامل طبیعی ۳۷۸

الف. بازخوانی فلسفه طبیعت در پرتو اصل انتزاع طبیعی ۳۷۹

ب. نظریه وراثت و تأثیر آن بر نظریه شناخت ۳۸۲

ج. کاربرد این اصل در اخلاق ۳۸۴

د. تلفیق نظریه داروین با فلسفه سیاست ۳۸۶

۳. جورج هاوینز ۳۹۱

ایدئالیسم شخص محور ۳۹۱

حدود تکامل ۳۹۳

فصل یازدهم: پوزیتیویسم تکاملی ۳۹۹

مقدمه

۱. آگوست کنت ۴۰۲

۱. داروین و کنت ۴۰۳

۲. نظام فلسفه پوزیتیویستی ۴۰۴

۲. هرودت اسپنسر ۴۱۲

. نظام فلسفه ترکیبی ۴۱۳

۲. فلسفه تکامل ۴۱۰

۳. کارل پوپر ۴۱۰

۱. نظریه تکامل به عنوان طرح تحقیق متافیزیکی ۴۳۸

۲. نظریه های تکاملی ۴۰۰

۳. فرضیه های تاریخی ۴۴

فصل دوازدهم: ماتریالیسم تکاملی ۴۴۹

مقدمه ۴۴۹

الف. ماتریالیسم تکاملی تاتورالیستیک ۴۵۱

ب. ماتریالیسم تکاملی دیالکتیک ۴۵۳

- مارکس، انگلس

۱. ماتریالیسم دیالکتیک و تکامل طبیعی ۴۵۷

تکمله: الکسندر آپارین ۴۶۹

۲. ماتریالیسم تاریخی و تکامل اجتماعی ۴۷۱

ج. ماتریالیسم تکاملی سنتتیک ۴۸۱

- ستفن سندرسن ۴۸۲

- الف. ماتریالیسم تکاملی جامعه ۴۸۴
 ب. نظریه ترکیبی تکامل و داروین ۴۹۰

فصل سیزدهم: پنتیسم تکاملی ۴۹۹

مقدمه ۴۹۹

۱. پنتیسم مونستیکیک: ارنست هکل ۵۰۲

(الف) حیث علمی ۵۰۴

(ب) حیث فلسفی و دینی ۵۰۹

۲. پنتیسم امپوستیک: سمونل الکسندر ۵۱۹

تراول: ایده: انسان کان ۵۲۱

تردوم: امپوستیک: نیقی ۵۲۱

فصل چهاردهم: امپوستیک تکامل ۵۲۷

مقدمه ۵۲۷

۱. زی وود سلرز ۵۳۰

۲. ویلیام مک دگل ۵۳۴

۳. کانوی لوید مرگان ۵۴۰

الف. دوره اول: دفاع از داروینسم ۵۴۰

ب. دوران دوم: نظریه تکامل امپوستیک ۵۴۳

۴. ویرت وید ۵۵۲

گام اول: بازسازی مفهوم امپوستیک ۵۵۸

گام دوم: طرح نظریه نو امپوستیک ۵۶۱

فصل پانزدهم: پراگماتیسم تکاملی ۵۶۳

مقدمه ۵۶۳

۱. چارلز پیرس ۵۶۴

الف. مرحله اول: نظریه های کهن و جدید ۵۶۷

(۱) نظریه کهن تکامل ۵۶۸

(۲) نظریه جدید تکامل ۵۶۹

ب. مرحله دوم: سازگاری نظریه های کهن و جدید ۵۷۳

۲. جان دیویی ۵۷۵

۱. تأثیر رویکرد بر مبنای ۵۷۷

۲. تأسیس پراگماتیسم تکاملی ۵۸۰

(۱) داروینیسیم و اهمیت رادیکالیستی انسان ۵۸۱

(۲) تکامل منطق و ارزش ۵۸۷

الف. تکامل منطق ۵۸۷

ب. تکامل ارزش ها ۵۸۹

ب. ۱. اخلاق و تکامل ۵۹۱

ب. ۲. تکامل و تعلیم و تربیت ۶۰۴

فصل شانزدهم: ویتالیسم تکاملی ۶۰۷

مقدمه ۶۰۷

- هانری برگسون ۶۰۹

۱. مسأله تکامل ۶۱۱

۲. نیروی خلاق حیات ۶۱۳

فصل هفدهم: پان ارگانسیم تکاملی ۶۲۹

مقدمه ۶۲۹

- آلفرد وایتهد ۶۳۰

۱. تکامل اندیشی وایتهد (رد نظر لوکاس) ۶۳۱

۲. پانیسم، ارگانسیم و تکامل ۶۳۶

(۱) پان پسیکولوژیسم ۶۴۵

(۲) پان ارگانسیم ۶۴۵

(۳) ان. ویتالسم ۶۴۶

(۱) پان بیسم ۶۴۷

فصل هجدهم: اومانیسم تکاملی ۶۵۱

مقدمه ۶۵۱

۱. جولین هاکسلی ۶۵۱

الف. وجه علمی: نظریه ترکیبی تکامل ۶۵۰

(۱) نظریه انتخاب طبیعی ۶۵۲

(۲) نظریه ترکیبی تکامل ۶۵۳

(۳) ژنتیک محیطی ۶۵۴

ب. وجه فلسفی: ناتورالیسم اومانیستی ۶۵۵

(۱) ناتورالیسم ۶۵۵

(۲) اومانیسم تکاملی ۶۵۶

نظریه ترانس اومانیسم / نظریه اصلاح نسل انسان / اخلاق تکاملی

(۳) دین تکاملی ۶۶۰

۲. ارنست میو ۶۶۲

الف. وجه علمی ۶۶۳

زیست شناسی تکاملی

ب. وجه فلسفی ۶۶۸

(۱). زیست شناسی تاریخی و فلسفه ماتریالیستی تکامل

(۲). آله تکامل اخلاقی ۶۸۱

(۳). آینده انسان ۶۸۶

۳. ستفن - ی گول ۶۸۰

الف. وجه علمی ۶۸۱

الف ۱. نظریه تعاد، تها و ای ۶۸۰

الف ۲. زیست شناسی رسد ۶۸۲

الف ۳. نفی اطلاق اصل انتخاب طبیعی ۶۸۲

الف ۴. نظریه سپندرل ۶۹۴

ب. وجه فلسفی ۶۹۶

ب ۱. داروین: تاریخ و اندیشه فلسفی ۶۹۷

ب ۲. نیچه: مسأله منشأ تاریخی ۶۹۸

ب ۳. محدودیت فلسفی نظریه تکامل ۷۰۲

فصل نوزدهم: اولتراداروینیسیم ۷۰۵

مقدمه ۷۰۵

۱. ریچرد داکینز ۷۰۶

وجه اول: وجه علمی ۷۰۶

(۱) نظریه فتوتیب گسترده ۷۰۷

(۲) نظریه زن خود محور ۷۰۸

وجه دوم: وجه فلسفی ۷۱۲

الف. حیات طبیعی: ماتریالیسم تکاملی ۷۱۳

الف ۱. مفهوم حیات ۷۱۳

الف ۲. رداکسیونیسم (اصل فروکاهش) ۷۱۴

الف ۳. اصل انتخاب طبیعی ۷۱۷

ب. حیات انسانی ۷۲۰

ب ۱. انتزاع میم (میم) ۷۲۰

ب. الحاح ۷۲۵

(۱) نظریه دلد ۷۲۵

(۲) نفی دین ۷۳۰

(۳) نفی معجزه و خوار و ذات ۷۳۶

۲. دنیل دنت ۷۴۳

بحث اول: داروینیسیم در حیات طبیعی: ناتوریالیسم تکاملی طبیعت ۷۴۸

الف. مشخصات اصلی ناتوریالیسم داروینی ۷۴۰

ب. طبیعت انسان ۷۵۱

(الف) رهیافت مبتنی بر تحلیل رفتاری ۷۵۵

(ب) رهیافت مبتنی بر تحلیل تکاملی ۷۶۲

(یک) تفسیر آلفگوریتمی فرایند تکامل ۷۶۳

(دو) اصل انطباق یا نظریه سازگاری (آدپتاسیونیسم) ۷۷۲

(سه) اصل انتخاب طبیعی ۷۷۷

بحث دوم: داروینیسیم در حیات فرهنگی: ناتوریالیسم تکاملی فرهنگ ۷۸۵

الف. زبان و معنی ۷۹۱

ب. دین و اخلاق ۷۹۳

ب. ۱. اخلاق ۷۹۵

ب. ۲. دین ۷۹۹

الف. مرحله اول: امکان تحلیل علمی منشأ دین ۸۰۲

ب. مرحله دوم: تحلیل تکاملی منشأ دین ۸۰۳

ج. مرحله سوم: ارزش دین و اعتقاد به خدا ۸۱۰

تکمله: مناظره با پانتینگا ۸۱۳

فصل بیستم: تبیین علمی ۸۱۹

مقدمه ۸۱۹

الف. زیست شناسی علیه تبیین داروین ۸۲۴

الف. ۱. ارسطو: انسانالیزم و تکاملی زن ۸۲۶

الف. ۲. داروین: فنونالیزم تکاملی زن ۸۳۰

ب. فمینیسم موافق زیست شناسی: نظریه تکامل ۸۳۱

۱. انتونت براون بکول ۸۴۰

۲. الیزا کمبل ۸۴۳

الف. جنسیت زن: تکامل طبیعی زن ۸۴۵

ب. جنسیت زن: تکامل تاریخی اجتماعی زن ۸۵۱

۳. جون رافتگاردن ۸۵۵

الف. تکامل و تبیین ۸۵۷

ب. نظریه انتخاب اجتماعی ۸۶۱

ب. ۱. اصل انتخاب اجتماعی ۸۶۲

ب. ۲. اصل جمع گرایی: نقی اندیوید والیس ۸۶۵

ب.۳. نظریه ژن خوش مشرب ۸۶۸

ج. تاریخ، فرهنگ و مقوله بندی جنسیت ۸۷۱

۴. الیزابت گروس ۸۷۳

الف. تحلیل روانکاوی سوئزکتیوته: طرح مسأله جنسیت ۸۷۴

ب. جنسیت و تکامل: مسأله زنانگی ۸۷۸

(۱) هستی شناسی حیات ۸۸۲

(۲) تفاوت و تمایز ۸۸۹

(۳) جنسیت ۸۹۹

خاتمه ۹۰۱-۹۰۲

فهرست منابع و مآخذ ۹۰۵

فهرست اعلام ۹۰۱

ارنست میر^۱، مهمترین زیست شناس تکامل اندیش و دانشمند مدافع نظریه تکامل طبیعی حیات در زمان ما، در آغاز مقدمه کتاب چپستی تکامل^۲ می گوید که تکامل مهمترین مفهوم در زیست شناسی است، و هیچ پرهیزی در زیست شناسی وجود ندارد که بتوان بدون مفروض گرفتن اصل نظریه تکامل بدان پاسخ داد؛ و می افزاید که اهمیت تکامل منحصر به حوزه زیست شناسی نیست، بلکه فراتر از آنست، و هیچ اندیشه و تفکری در دوران مدرن وجود ندارد مگر آن که به نحوی متأثر از اندیشه و نظریه تکامل است. مضمون این سخن میر که "هیچ اندیشه و تفکری در دوران مدرن وجود ندارد مگر آن که به نحوی متأثر از اندیشه و نظریه تکامل است"، امروزه در بین دانشمندان علمی زیستی و طبیعی بدیهی و مفروض، و صحت آن مسلم است، و شواهد بسیاری در تأیید این سخن اقامه کرده اند.

دنیل دنت^۳ هم، که مهمترین فیلسوف مدافع نظریه تکامل طبیعی در زمان ماست، در فصل اول کتاب ایده خطرناک^۴ می گوید که کشف داروین، یعنی تکامل طبیعی حیات بوسیله انتخاب طبیعی، بزرگترین کشف انسان در تاریخ علم و برتر از کشف نیوتن و اینشتین بوده است؛

^۱ Ernst Walter Mayr (1904 – 2005)

^۲ Ernst Mayr, *What Evolution Is*. New York: Basic Books 2001.

^۳ Daniel Clement Dennett (b. 1942)

^۴ Daniel Dennett, *Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life*. New York: Simon & Schuster 1995.

دنت در دوران دوم حیات فلسفی خود تلاش کرده است تا با تفسیر آن نظریه و بکاربردن آن در حوزه های مختلف فلسفی آن را بر فلسفه نیز حاکم کند؛ و در مصاحبه ای هم گفته است که اگر فلاسفه این نظریه را بدرستی بفهمند، این رشته متحول خواهد شد.

ما پس از این به تفصیل شرح آراء این دو را در کنار سایر فلاسفه و دانشمندان متعددی که ضمن شرح مشارب و مکاتب مختلف در فلسفه تکامل به آن ها می پردازیم، خواهیم آورد؛ اما ذکر این دو رأی از دو تن از برجسته ترین دانشمندان و فلاسفه تکامل اندیش در زمان ما برای این بود که در صدر بحث بر اهمیت این نظریه در اندیشه معاصر خود تأکید کنیم. البته، چنان که خواهیم گفت، در طول تاریخ فلسفه و علم، از نیمه دوم قرن نوزده تا کنون، به دلایلی گوناگون و گاه ناموجه، اهمیت فلسفی (و حتی علمی) این نظریه محل تردید رشت از فلاسفه (و حتی برخی علماء) بوده است (نگاه کنید به: خاتمه)؛ اما این همه تردید و ردیه در مورد این نظریه، و حتی بی اهمیت یا ایدئولوژیک دانستن آن از سوی برخی از این واقعیت موجود نمی گاهد که در روزگار ما صحت این نظریه نه فقط در ساحت علوم زیستی مفروض و مفروع^۱ عنه تلقی می شود، بلکه در ساحت مختلف علوم انسانی، اجتماعی و رفتاری و نیز در الهیات تأثیر گسترده داشته است، و اکنون در زمان ما حتی برخی شعب فلسفه با این نظریه علمی تلاحم و اختلاط یافته اند. بنابراین ضرورت دارد که دانشجویان فلسفه لااقل با مقدمات عمومی این نظریه و مکاتب و آراء فلسفی مبتنی بر آن آشنا باشند.

لذا غرض ما در این درس و بحث همین است که در حد مقدور به صورت جامع مقدمات لازم را برای این آشنایی فراهم آوریم، و ضمن (۱) ترسیم زمینه تاریخی پیدایش نظریه های تکامل طبیعی، و تعبیه چشم اندازی به رشد این نظریات، و (۲) تلخیص نظریه های علمی تکامل زیستی، تلقی و تصویر صحیحی از ابعاد این نظریه عرضه کنیم، و (۳) شرحی از مهمترین مکاتب و مشارب فلسفی و آراء فلاسفه تکامل اندیش را که مبتنی بر این نظریه علمی علمی بوده اند، از قرن نوزدهم تا کنون بیاوریم، و با وجود عدم گذر و تنوع مطالب و اختلاف مشارب و کثرت آراء و تعدد آثار، آن ها را به یوه انسامانمند تدوین، و به زبانی ساده و قابل فهم تقریر و تحریر کنیم.

اما قبل از ورود به بحث دیگر چند نکته در این جا لازم است:

(اولاً) منظور ما از تکامل در این جا، به شرحی که عن قریب خواهد آمد، تکامل ارگانیسم زنده به معناییست که در علم زیستی بکار می رود، و نه تکامل به معنایی که بعضاً در علوم فیزیکی و شیمی (مانند تکامل کیهانشان ها و نظایر آن)، و نه تکامل به معنای متافیزیکی ادنی اخلاقی یا عرفانی و نظایر این ها). بنابراین، در سراسر این درس ها، هرگاه از تکامل و تکامل طبیعی سخن می گوئیم، علی الاطلاق، مرادمان تکامل زیستی، یعنی فرایند تکامل حیات ارگانیسم زنده است؛

(ثانیاً) از تکامل زیستی هم معنای مطلق آن را مراد می کنیم، نه معنی مقید آن را؛ چون برخی از دانشمندان زیست شناسی تکاملی به لحاظ علمی

فرایند تکامل حیات را مقید به چهار بُعد کرده اند: ژنتیک، اپی ژنتیک، تغییرات رفتاری، تحولات سمبلیک؛^۱ اما در خلال بحث های آینده خواهیم دید که برخی از دانشمندان این رشته اطلاق آن را اعم از این ابعاد چهارگانه دانسته اند، و ما هم در این مباحث بنا را بر همین معنی اعم تکامل زیستی خواهیم گذارد؛

(ثالثاً) رهیافت و غرض ما در این کتاب فلسفی است، و نه علمی، یا کامی و الهیاتی، یا روانشناسی و یا جامعه شناسی و نظایر این ها؛ لذا این حوزه ها، اگر بحث ما خارجند، و به طریق اولی از شیوه های متخذ در آن ها استفاده نمی کنیم؛ تنها در مواردی که مناسبت داشته باشد و شرح مسائل و آراء فیلسوفان یا انشعابی اقتضاء کند، مختصراً متعرض این حوزه ها یا مسائل مربوط به آنان هم خواهیم شد؛

(رابعاً) ما در این مباحث، به مکاتبات و آراء فلسفی که مبتنی بر نظریه تکامل طبیعی زیستی بوده اند، و معطوف به این نظریه هستند، یعنی به هر حال موافق این نظریه اند، خواهیم پرداخت؛ و این قید معلوم می شود که از فلسفه ها و آرائی که مخالف این نظریه هستند بحث نخواهیم کرد؛ (نگاه کنید به بخش خاتمه)؛

(خامساً) ما تعمداً و عمدتاً در این درس و مباحث هیچ موضع دفاعی یا انتقادی در برابر نظریه تکامل طبیعی و مکاتبات و آراء فلسفی مبتنی بر آن

^۱ Eva Jablonka and Marion J. Lamb, *Evolution in Four Dimensions: Genetic, Epigenetic, Behavioral, and Symbolic Variation in the History of Life*. MIT Press. 2005.

نخواهیم گرفت، و دلیل آن هم این است که در این درس ها هم مثل سایر دروس مقدماتی که برای دانشجویان گفته ایم، وجه تعلیمی و تقریری را مقدم کرده ایم، و تلاش می کنیم که در حد مقدور ساده و به روشی مطلوب و شفاف، بدون موضع گیری و بی طرفانه، روایتی صحیح از صور مختلف این نظریه و مکاتب و آراء فلسفی مبتنی بر آن تقریر و عرضه کنیم. به همین منظور، (۱) ابتدا به اصطلاح و تعریف تکامل اشاره کوتاهی کرده، و به زمینه های کلی آن نظریه تکامل می پردازیم، و سپس، (۲) تاریخ تکوین این نظریه و مکتب های آن در این تاریخ را شرح خواهیم داد؛ و آنگاه، (۳) گزارشی مختصر از نظریات علمی تکامل طبیعی، چنان که در منابع معتبر علوم زیستی آمده است، می دهیم، تا در ارجاعات و مباحث فلسفی در بخش های بعدی منظور و سراد اهل علم از این نظریه بر مخاطب ما معلوم باشد و محل استفاده قرار گیرند؛ بعد از آن وارد مباحث فلسفی نظریه های تکامل طبیعی شده، و (۴) نخست، مستقلاً، دیدگاه رنسیسم فلسفی و مسائل و چالش های آن را بیان می کنیم، و (۵) سپس، شیوه خود، به دسته بندی سایر مکاتب فلسفه تکامل (اعم از داروینی یا غیر آن) خواهیم پرداخت، و ضمن شرح خصوصیات کلی هر مکتب و مشرب، مهمترین نظریه های پایه گذار و مؤثر آن مکتب را، به تفکیک و تفصیل، نمونه می آوریم و شرحی، ولو مختصر اما جامع همه نکات مهم، از نظام و آراء و مشرب و موضع تکامل اندیشی هریک از آن ها بر اساس کتب و آثار خود آن ها عرضه و تقریر می کنیم.

در خلال این درس و بحث^۱ مخاطبان متفطن و متخصصان و اهل فن به مزایای این شیوه بحث و ظرائف و طرائفی که در خلال مطالب و شرح مکاتب مطرح خواهیم کرد، التفات خواهند یافت. اما اکنون قبل از ورود به بحث اصلی، ابتدا به ذکر برخی مقدمات می پردازیم.

^۱ طرح خام و ابتدایی این کتاب، درسگفتارهایی بود که در یک نیمسال تحصیلی برای درس تاریخ فلسفه نیمه دوم قرن نوزده (کارشناسی) و همزمان در درس فلسفه معاصر (کارشناسی ارشد) در دانشگاه تهران تدریس شد.